

La modernitat de la Pau i Treva olibana mil anys després

ELISABET FERRAN I PLANAS

La nació catalana celebra aquest any amb goig el mil·lenari de la proclamació de l'abat Oliba com a abat del monestir de Ripoll (1008-2008), fet que ha donat lloc a una sèrie d'actes commemoratius al voltant de la seva figura.

Són molts els aspectes a destacar d'una de les personalitats més brillants de la cultura europea, nascut a casa nostra i que, al meu entendre, hauria d'haver rebut un reconeixement social i institucional més pregon; per això, aplaudeixo la iniciativa del mil·lenari i tant de bo que no tot desemboqui en el simple record d'un home de la Catalunya medieval. Som en un bon moment per a reivindicar l'obra política i jurídica de l'artífex de la contrucció de la civilització europea. A més, és un deure de la memòria col·lectiva agrair la valuosa aportació olibana a la cultura cristiano-europea.

D'entre l'ampli i ric llegat d'Oliba, home de tarannà pacífic i conciliador, convé destacar la Pau i Treva, que rep la consideració d'una de les institucions polítiques més importants del nostre territori i de l'Europa Occidental. De les seves assemblees sortiran les constitucions o els tractats del mateix nom, clau de l'èxit de la seva obra en el nostre territori i fonament del parlamentarisme europeu i mundial.

El ben anomenat *pare de la Pàtria* viu a cavall dels segles x i xi i neix en una societat violenta i agressiva, en lluita constant per salvar els interessos propis, on impera la llei del més fort en perjudici dels més febles, un temps que neda entre una profunda crisi moral i de poder i que, rere la desfeta carolíngia, s'obre camí lentament cap al nou ordre feudal. Enmig d'aquesta disbauxa, un home carismàtic estableix la cultura de la pau i del diàleg, que acabarà modelant l'ordre polític i jurídic nacional, aglutinant els poderosos al voltant del Casal Comtal.

Els acords de Pau, que tenen un origen eclesiàstic i s'emparen jurídicament en les capitulars carolíngies, es localitzen en el Migdia francès; sembla que el primer és el concili de Charroux

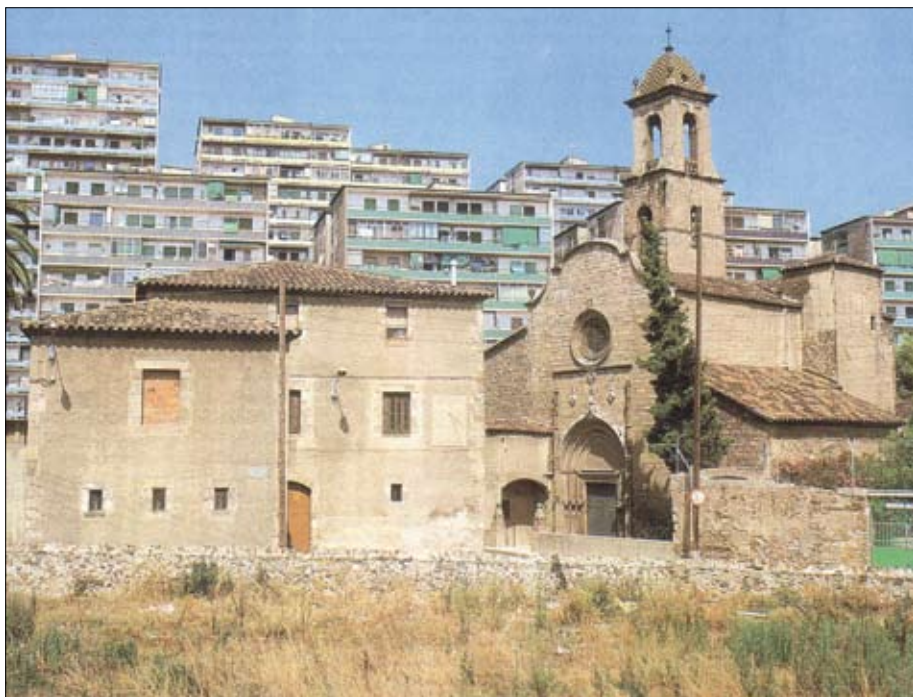
Escultura de l'abat Oliba, a Ripoll (obra de Francesc Fajula) FOTO: TONI BOQUERAS

de l'any 989. Afortunadament, Oliba, com a home d'Església, sabrà adaptar a les contrades catalanes la Pau de Déu o *Pax Dei*, que té com a marc les assemblees eclesiàstiques, mogudes per l'objectiu de protecció dels més desvalguts (clergues, camperols, orfes, vídues,

comerciants i mercaders, habitants de viles i ciutats i pelegrins), la defensa dels béns més preuats per l'economia rural medieval (masos, camps, collites, arbres fruiters, graners, pallers, etc.) i els béns eclesiàstics (sagreres, esglésies i monestirs). Amb el pas del temps aquesta protecció de la Pau s'ampliarà d'una manera progressiva i sobre ella mateixa es construirà la denominada *pau del rei* o *pau territorial*.

Pel que fa a la Treva, la seva importància està sobretot en el fet que es tracta d'una aportació política i jurídica genuïna de l'abat Oliba, que la idea amb l'ambiciós objectiu de frenar la guerra i les violentes rapinyes feudals.

En definitiva, mentre la Pau oferia protecció a béns, persones i espais, la Treva prohibia el bel·licisme en dates assenyalades del calendari litúrgic i amb la màxima rigidesa i precisió temporal per a garantir la seva eficàcia. Així, doncs, malgrat que en un principi la Pau i Treva foren dos moviments diferents, l'abat Oliba els fusionà amb èxit i ja per sempre més evolucionaren conjuntament, propagant-se com a model a seguir per a la pacificació dels territoris, més enllà del Principat.

Sant Martí de Provençals (Barcelona), important per la seva sagrera FOTO: JOAN ARNAU

La institució de Pau i Treva passà per diverses etapes fins a arribar al parlamentarisme:

a) L'olibana, d'un caràcter plenament eclesiàstic, amb Oliba presidint el concili de Toluges de l'any 1027 i els concilis de Vic de 1030 i 1033. És l'etapa de consolidació d'aquesta institució.

b) Tot seguit ve una etapa que podríem anomenar mixta, en què augmenta la presència de comtes, vescomtes i altres magnats cristians al costat dels prelats de l'Església. Aquesta mixtificació obrí camí a la institució per a abandonar el seu caràcter purament eclesiàstic i posar-se més al servei del poder laic. Cal destacar l'assemblea de pau i treva de 1064, celebrada a la catedral de Barcelona i presidida pels comtes de Barcelona Ramon Berenguer I i Almodis.

El poder comtal va descobrir ben aviat l'efecte que la institució olibana tenia sobre la societat i com podia ser un instrument eficaç per a la pacificació del territori i per a la construcció d'un ordre polític i jurídic en el territori català, encarrilant així la societat feudal, tan inclinada a la desobediència i al desordre i que tants maldecaps donava al poder públic.

c) Arribat el segle XII, la institució, coronant una etapa plenament laica, es desvinculà del seu origen eclesiàstic i esdevingué un instrument dels comtes-reis per a dominar políticament el país, però també perquè els seus habitants participessin d'aquest bé, ara públic, malgrat haver-hi nobles que volien mantenir intactes els seus privilegis i prerrogatives.

S'anà despertant així una consciència nacional, on els naturals al costat del monarca feien seva l'obligació de preservar la pau del territori enfront dels enemics de la terra. Aquesta concepció política fou definida en l'assemblea de Fondarella de 1173, presidida per Alfons el Cast, i tal model de pau territorial, on es declarà que formava part de l'ofici reial frenar la guerra i proclamar la pau, fou seguit pels seus successors Pere I i Jaume I. És important saber que els acords d'aquest parlament establiren per primera vegada els límits geogràfics de Catalunya (des de Salses fins a Tortosa i Lleida).

Com hem dit, fins aleshores solament assistien a les assemblees nobles i eclesiàstics, però sota el regnat de Jaume I es produí un fet de cabdal importància per al rumb triomfant de

la institució de Pau i Treva: la presència per primera vegada d'alguns representants de les ciutats i viles reials. La primera presència ciutadana tingué lloc en l'assemblea de Lleida de 1214, motiu pel qual s'ha vist en aquesta l'origen de la Cort General Catalana, oficialitzada sota el regnat de Pere II en la Cort de Barcelona de 1283, amb les famoses constitucions «Una vegada lo any» i «Volem, statuim».

La vella institució olibana de la Pau i Treva desenvolupà una tasca brillant i gens fàcil sobre el territori: pacificació, unió i vertebració; i, lluny de la seva oclusió, assegurà cada vegada més els pilars on recolzaria la Cort General i el modern parlamentarisme. Seria una nova etapa, amb un ordre polític estable i garantit pel seny pactista, pionera entre els pobles d'Europa.

Convé, doncs, remarcar que la Pau i Treva porta el segell de la personalitat de l'abat Oliba i de la seva modèlica existència. Per això, recuperar avui l'esperit de la institució seria enriquir-nos també de la personalitat i dels valors olibans: la pau (com a sinònim de tranquil·litat), el sentit de govern, el diàleg, la caritat, la conciliació, la prudència, l'amistat, el bon consell, el compromís desinteressat, la rectitud amb les conviccions morals, la templança, el treball constant i pacient... Tot aquest llegat espiritual d'Oliba, imprès en la seva obra pacificadora i conciliadora, hauria de ser recuperat per les institucions político-democràtiques actuals.

Si Oliba, a través de la institució de Pau i Treva, aconseguí que les persones en conflicte es comprometessin a establir una concòrdia en l'espai i en el temps, hauríem de considerar-lo com el gran impulsor del pactisme, una de les teories polítiques que millor reflecteixen el tarannà del nostre poble, descrit com un concepte político-jurídico-dogmàtic que regula les relacions humanes i que tingué una gran transcendència en el joc de poders entre els braços (reial, militar i eclesiàstic) en les Corts Catalanes; la seva millor pràctica, en els nostres dies, revestiria la negociació política de l'esperit democràtic més excel·lent.

Oliba, a través de la institució de Pau i Treva, volia dispensar una protecció especial als més desemparats; per això podem dir que es manifestà com un ferm defensor dels homes i dels seus drets. Amb el pensament polític d'una ordenació social, política i jurídica del

territori, a partir dels valors fonamentals de justícia i pau, s'anticipà en el seu temps i allò ha fructificat en els nostres dies en institucions de relleu mundial com les Nacions Unides i les ONG.

La institució olibana també contribuï amb escreix a forjar les llibertats ciutadanes. En una societat on imperava la servitud personal, la pau instituïda i la treva declarada en els diversos llocs feien augmentar el nombre de persones que cercaven protecció en els dits espais i així es contribuï a la gestació del règim municipal. A mesura que passava el temps, els seus habitants obtenien un ampli règim de llibertats, cosa que possibilitava que el municipi acabés assolint independència i una forta influència en el poder públic.

Els estatuts de Pau i Treva van passar a formar part de l'ordenament jurídic català, com a lleis vigents i d'obligada observança per a tot el territori. Així, foren recollits pels *Usatges de Barcelona* en el seu articulat i posteriorment també inclosos en les diverses constitucions de Catalunya sota un títol especial. La mostra més clara del reconeixement jurídic i polític que havien jugat els acords de Pau i Treva fou que, arribat el segle XIII, la institució que els propagava es transformés, com hem dit, en la Cort General i en el parlamentarisme, del qual són deutors tots els pobles civilitzats. La Pau i Treva assoleix així la seva plenitud màxima.

La condició humana, amb totes les seves febleses i virtuts, no canvia. Per això, malgrat els mil anys transcorreguts, veig, entre l'època olibana i l'actual, paral·lelismes que justifiquen redescobrir i recuperar l'esperit de la Pau i Treva en el nostre territori. Catalunya és deutora del testament polític i jurídic de l'abat Oliba i, malgrat que darrerament sembla que ho estiguem oblidant, tenim la fortuna de comptar amb aquella petjada que tant ha ajudat a consolidar el tarannà pacífic i conciliador del nostre poble, la qual hauria de fer-se sentir en el funcionament de les institucions representatives ciutadanes dels nostres temps. Per això, em sembla lícit i just aprofitar la commemoració d'aquest mil·lenari per a demanar al Parlament Català i al Parlament Europeu un reconeixement explícit del pare de la nostra Pàtria i del pare d'Europa, que ens servís, tanmateix, a tots plegats per a recuperar el seny i la concòrdia d'Oliba. ♦